

ὁποίων μεγάλα δείγματα, γενικῶς ὡς τάξις δὲν ἐδῶκατε ἀκόμη (τὰ ἄτομα ἀφίνω κατὰ μέρος, βεβαίως δὲ ὑπάρχουσι μεταξύ αὐτῶν ἄνδρες ἄξιοι πάσης τιμῆς). Ἡ τάξις ἡμῶν δὲν ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἐθνικοῦ τινος ἔργου· δὲν διέλαμψε, δὲν διεκρίθη εἰς τίποτε, εἰμὴ εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τῶν φιγουρίνιων. Δὲν ἐπρωτοστάτησεν εἰς τίποτε κοινωφελὲς καὶ χρήσιμον· παρέλειψε καὶ αὐτὸ τὸ στοιχειωδέστατον καθήκον τοῦ πλοῦτου, τὴν ἄσκησιν τῆς φιλανθρωπίας. Αἱ δέσποιναι, αἱ ὁποῖαι ἐξαντλοῦν ὅλην τὴν ἐφευρετικότητά, διὰ τὰ ἐπινοήσουσι νέον εἶδος διασκεδάσεως, (τὸ ὅποιον ἐν παρενθέσει εὐρίσκεται ὅτι εἶνε κατὰ πενήτηκοντα ἔτη ἀπρηχαιωμένον) δὲν ἐσκέφθησαν ἀκόμη νὰ συστήσουσι μίαν φιλανθρωπικὴν ἐταιρίαν. Δὲν ἐξηυγένησεν, δὲν ἐξύψωσεν, δὲν ἐξιδανίκευσε τὸν πλοῦτόν της. Ὁ χρυσὸς ἔμεινεν εἰς χεῖράς της χρυσός. Δὲν ἔγεινεν ὄργανον προόδου, ἀναπτύξεως, εὐημερίας. Δὲν ἤσκησε καμ-

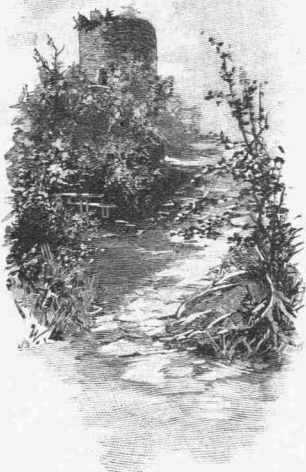
μίαν εὐγενῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Τούναντίον μετὰ τῆς συρροῆς ἄλλων ὄρων συνετέλεσεν εἰς τὴν διαφθορὰν τῶν χαρακτήρων, τὸν ἐξευτελισμὸν τῶν γενναίων ἰδεῶν, τὴν κατασπίλωσιν καὶ αὐτῶν τῶν προγενεστέρων αὐτοῦ ἰδανικῶν.

Ἐν μιᾷ λέξει τὸ χρῆμά σας ἐξέφανε ὅλην αὐτοῦ τὴν κακοποιὸν δύναμιν, ἀλλὰ δὲν ἠκτινοβόλησε τίποτε ἐκ τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν κρύπτει ἐν ἑαυτῷ.

Ἡ τάξις σας ἡμπορεῖ νὰ ἀποτελῇ τι διακεκριμένον μεταξὺ τῶν ἀμέσως ἀφ' ἑμῶν ἐξαρτωμένων καὶ ἀποζώντων. Ἄλλ' εἰς τὸν πολὺν κόσμον δὲν λέγει τίποτε, τίποτε ἀπολύτως καὶ ὁ «διακεκριμένος κύκλος» σας, ἂν κατηρτίζετο, θὰ ὠμοίαζε πρὸς τοὺς συλλόγους ἐκείνους τῶν παιδικῶν μας χρόνων, οἱ ὁποῖοι γνωστοὶ καὶ σεβαστοὶ ἦσαν μόνον μεταξὺ τῶν τῶν μελῶν των, ἐκίνουν δὲ τὸ μειδιάμα τῶν λοιπῶν.

ΔΗΜ. ΚΑΚΑΜΑΝΟΣ.

Η ΜΑΝΑ

Ἐκοιμήθην τὴν νύκτα ἐκείνην—ὄργιλην νύκτα Δεκεμβρίου—ἐντὸς τοῦ ἀνεμομύλου Τρουμπέ, μέσῳ παγερᾶς ὑγρασίας, τὴν ὁποίαν δὲν σχυον νὰ μετριάσωσι κἄν τὰ ἐπὶ τῆς γωνίας καίόμενα κλήματα, ὑπὸ σωρείαν ἀλευροπάστων κιλιμίων καὶ σάκκων, μέσῳ τῆς ὀσμῆς τοῦ ἀχύρου, τοῦ τριβομένου σίτου καὶ τῆς ἀποπνοίας ἰσχνοῦ ἱπ-

παρίου. Εἶμαι φύσει χωρικός, τὰ νεῦρά μου φαίνονται προητοιμασμένα δι' αὐτὴν τὴν ζωὴν—ἀγροδιαίτου καὶ βαναύσου ἀνθρώπου ζωὴν—ὥστε διεγείρονται ἀνησυχῶς μᾶλλον ἐντὸς πολυτελοῦς αἰθούσης ἢ ἐν τῇ ἀθλιότητι ἐκείνῃ τοῦ μύλου. Ἄλλ' ὑποθέτω ὅτι καὶ καλλιτέρας κατασκευῆς ἀνθρώπος θὰ εὕρισκεν εὐάρεστον καταφύγιον τὸν μῦλον ἐκείνον παρὰ νὰ μὲν ἔκτεθειμένος εἰς τὴν βροχὴν, τὴν ἄφθονον καὶ τὸν ἄνεμον τὸν ὀρμητικὸν καὶ τοὺς γοεροὺς κεραυνούς, οἵτινες ἐκυριάρχουν ἔξω. Ὡστε καὶ διὰ τὸν ἓνα καὶ διὰ τὸν ἄλλον λόγον ἐκοιμήθην εὐαρέστως τὴν νύκτα ἐκείνην. Καὶ ὅταν τὴν αὐγὴν ἐξύπνησα εὗρον τὸν γέροντα μυλωθρὸν ἔξω, καθήμενον ἐπὶ ἐνὸς λίθου, ράπτοντα διὰ τρεμοῦσης χειρὸς τὸ πολύθυρον ταγάρι του καὶ

ἀπολαύοντα μετὰ τῆς στακτερᾶς γάτας του τὰς πρῶτας ἀκτίνας ἀτόνου χειμερινοῦ ἡλίου.

—Νυχτιά κι' ἀπόψε, εἰ; εἶπον καθήσας πλησίον του.

—Θαρρεῖς πῶς μιὰ γυναῖκα θάκανε ἕλιγότερα ἂν τῆς ἄρπαζαν τὸ παιδί; ἠρώτησεν εὐθύς προσβλέπων με περιέργως.

Τὸν ἠτένισα ἐκπληκτός, μὴ ἐννοῶν ποία σχέσις ὑπῆρχε μεταξύ τῆς θεελλώδους ἐκείνης νυκτὸς καὶ μιᾶς γυναικὸς τῆς ὁποίας ἄρπαζον τὸ τέκνον. Ἄλλ' ὁ γέρον μωλωθρός, ὁ Γιαννάκης Ἐψηταρᾶς, προθύμως ὅτι ὑπῆρχε σχέσις, στενὴ μάλιστα σχέσις καὶ μοι διηγήθη τὴν ἀκόλουθον ἱστορίαν, στρέφων ἀλληλοδιαδόχως τοὺς ὀφθαλμούς ἀπὸ τοῦ φρουρίου Χλομούτσι εἰς τοὺς ὀδοντωτοὺς βράχους τοῦ Σανταμερίου:

«Πέθανεν ὁ γέροντας γονιὸς καὶ ἡ δυὸ Νεραΐδες ἐμοιράσανε τὰ κάστρα· ἡ μιὰ ἔπῃρε τὸ Χλομούτσι καὶ ἡ ἄλλη τὸ Σανταμερί. Καὶ ἡ δυὸ ἀδερφάδες εἶχαν μιὰ χαρὰ καὶ μιὰ λύπη καθεμία. Ἡ Νεραΐδα ποῦ ἔπῃρε τὸ Χλομούτσι ἐχαιρόταν γιὰτ' ἦτον ὤμορφη κ' ἐλυπόταν γιὰτὶ δὲν εἶχε παιδιά· ἡ Νεραΐδα ποῦ ἔπῃρε τὸ Σανταμερί ἐλυπόταν γιὰτ' ἦτον ἄσχημη μὰ ἐχαιρόταν γιὰτ' εἶχε παιδιά. Τὰ παιδιά βλέπεις, εἰν' ἡ μοναχὴ εὐτυχία 'ς τὸ σπίτι. Ὡς τὰ ἔβλεπε ζαπλωμένα 'ς τὸν πύργον τῶνα ἐδῶ νὰ κυλιέται κατὰ γῆς, τᾶλλο ἐκεῖ νὰ πηδάη καὶ νὰ γελάη χωρὶς νάχη καμμιά φανερὴ αἰτία, τᾶλλο παρέκει νὰ θέλῃ μὲ τὸ καλάμι νὰ φθάσῃ τὸ θεὸ καὶ τ' ἄλλο νὰ παίρνῃ φόρα γιὰ νᾶρθῇ νὰ τὴν καθαλλήκῃ 'ς τῆς πλάταις, ἐλησημόναγεν, ἡ μάνα καὶ τὴν ἄσχημί της καὶ ὅλα. Κι' ἂν ἐτηραζόταν καμμιά φορὰ 'ς τὸ γυαλί κ' ἔβλεπε τὸ ζαρωμένο πρόσωπό της καὶ τὰ μαλ-

λιά της τὰ κόκκινα καὶ ἄγρια ἐτραβιάτων πίσω κ' ἔλεγε χαμογελώντας, γιὰ ξερὴ παρηγοριά :

— Τὰ νειῶτά μου τᾶδωκα 'ς τὰ παιδιὰ μου!

Κ' ἐλησμόναγεν ὅλα καὶ τοῦ κόσμου τὰ λόγια καὶ τῆς γειτονιάς ἀκόμη τῆς κακογλωσσίδες ἔκανεν ὅτι δὲν τῆς ἄκουεν.

*Ἐγεις δυὸ μάτια σὰν αὐγά, δυὸ χεῖλια σὰν τρουμπέταις, κί' ἀπάνω 'ς τὰ ρουθούνια σου μετρᾶνε τῆς γαζέταις

Τῆς ἔλεγαν τὰ κακὰ στόματα τραγουδιστά, σὰν νᾶλεξαν καμμιὰ ρίμα τάχα. Τότες ἡ ἄσχημη Νεράϊδα ἐφουρκιζόταν, ἔκλαιγε ἀπὸ τὸ κακό της μὰ ἔξαφνα ἐγύριζε κ' ἐφώναζε μὲ φωνὴ δυνατὴ, ν' ἀκουστῆ 'ς ὅλα τὰ κάστρα καὶ τοὺς πύργους γύρω.

— Τί κυττᾶν ἐμέ· νὰ ξεστραβωθοῦν νὰ ἰδοῦν τὸ κορίτσι μου!

Κί' ἀλήθεια εἶχε ἓνα κοριτσάκι ποῦ ἦταν νὰ τὸ πιῆ κανεὶς 'ς τὸ ποτήρι—ἴδια ἡ Πεντάμορφη!

Μὰ ἡ ἄλλη ἡ Νεράϊδα τοῦ Χλομούτσι τι νὰ εἶπῃ καὶ πῶς νὰ παρηγορηθῆ; Τί κί' ἂν ἦτον γαλανομαμάτα κί' ὠμορφη, τί κί' ἂν ὠμολογοῦσαν τὰ κάλλη της ὅλοι γύρω, τί κί' ἂν ἔδινε τὸ βίος του γιὰ νὰ τὴν κάμη ταῖρι ὁ γείτονας της, ὁ Ἀράπης τῆς Αὐλακιάς· τί κί' ἂν τὰ 'ξωτικά τοῦ Λίντζι κάθε βράδου καὶ μὲς' 'ς τὰ 'ξημερώματα ἐχάλαγαν τὸν κόσμον μὲ τὰ ταμπουρλονιάκαρα τὴν ὠμορφιά της τραγουδώντας; Ὅταν ἐθυμώταν—καὶ τὸ ἐθυμώταν κάθε ἴλιγο καὶ ἴλακι, ἡ δόλια! — πῶς ἦταν μοναχὴ καταμόναχη 'ς τὸ κάστρο της, πῶς ἡ αὐλαὶς ὄλαις κ' ἡ πόρταις καὶ τὰ μπεντένια ἔμεναν ἐρημα ἄλλα, ἀνατριχίλα τὴν ἔπιανε, κρυερὴ ἀνατριχίλα, κ' ἔπερτε τὸν θανάτᾳ προῦμτα κί' ὅλο ἔκλαιγεν, ἔκλαιγε. Γιατί κ' ἐκείνη νὰ μὴν ἔχη ἓνα παιδί; γιατί θεέ μου, γιατί διάτανε, νὰ μὴν ἔχη ἓνα παιδάκι, μικρό, παχουλό, ροδοκόκκινο παιδάκι, νὰ κλώθῃ τὰ σγουρά του τὰ μαλλιά μὲ τὰ δάχτυλά της, νὰ δένῃ 'ς τὸ λαιμό της τὰ μικρὰ χεράκια του, νὰ κολλᾷ ἐπάνω της, νὰ γελάῃ μὲ τ' ἀθῶο του γέλοιο, νὰ παίζῃ ἡ γλώσσα του λέγοντας ἀδιάκοπα :

Μάνα-καλημάνα,
βέρα τὴν καμπάνα,
νὰ κατεβοῦν οἱ φράγκοι,
νὰ φάνε μακαρούνια,
μὲ τὰ χρυσᾶ περούνια!...

*Ὡ, εἶνε νὰ τρελλαίνεται κανεὶς, νὰ φεύγῃ ἀπὸ τὰ βούχᾳ του!..

Μία ἡμέρα ποῦ πῆγε 'ς τὸ Σανταμέρι νὰ ἰδῆ τὴν ἀδερφή της καὶ εἶδε τὴν τόση χαρὰ ἐσάσπισε.

— Νὰ σοῦ εἰπῶ, καυμένη, δὲν μοῦ δίνεις κ' ἐμένα ἓνα παιδί; εἶπε 'ς τὴν ἄσχημη.

— Τί τὸ θές;

— Νὰ τῶχω συντροφιά· γίνουμαι τόσο κακὰ μοναχὴ· μέρα νύχτα ἀρρωσταίνω!..

— Οὐ καυμένη δὲ δοξάζῃς τὸ Θεὸ ποῦ σὲ φύλαξ' ἀπὸ 'δαῦτα!..

Ἡ ἄσχημη ἔκανε τάχα πῶς εἶνε βαργομισμένη ἀπὸ τὰ παιδιὰ· μὰ ἡ καρδιά της ἤξερε ποία ἦτον ἡ ἀλήθεια...

— Πάρε ὅποιο θές· εἶπε 'ς τὸ τέλος 'ς τὴν ἀδερφή της.

Κί' ἀλήθεια, σὰν ἔφυγε τὸ βράδου ἡ ὠμορφη ἐπῆρε μαζί της καὶ τὸ καμάρι τοῦ Σανταμερίου, τὴν ὠμορφη κόρη τῆς ἄσχημης Νεράϊδας.

Πέρασαν μῆνες καὶ καιροί, μὰ οὔτε τὴν ἀδερφή της οὔτε τὴν κόρη της εἶδε πιά ἡ ἄσχημη. Χάνει μιὰν ἡμέρα τὴν ὑπομονὴ καὶ κινεῖ καὶ πάει 'ς τὸ κάστρο τοῦ Χλομούτσι. Μὰ βρίσκει τὸ κάστρο ἔρημο καὶ βουβό, τῆς πόρταις μανταλωμένας, τὰ μπεντένια χορταρισμένα· χτυπάει τῆς πόρτες, χτυπάει τοὺς τοίχους, φωνάζει, κλαίει μὰ τίποτα. Ἡ Νεράϊδα ἡ ὠμορφη μὲ τὴν ὠμορφη κόρη, παίζει μέσα καὶ γελάει, εὐτυχισμένη 'ς τὴ συντροφιά καὶ κάνει πῶς δὲν ἀγροικᾷ τὴ μάνα, τὴ θλιβερὴ μάνα, ποῦ χτυπιέται ἔξω καὶ δέρνεται γιὰ τὴν κόρη της τὴν πεντάμορφη, γιὰ τὴν ἴδια της τὴν ὠμορφιά!..»

Ὁ γέρον Ἐηνταρᾶς διέκοψε τὴν ἀφήγησίν του, ἔκλεισεν ἄλλην μιὰν ὀπὴν τοῦ ταγαρίου του καὶ μὲ προσέβλεψεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς θέλων ἴσως ν' ἀναγνώσῃ τὴν ἐντύπωσιν τῶν λόγων του. Βεβαίως ὁ μυλωθρὸς ἤθελε κάπου νὰ καταλήξῃ· ἀλλ' ἐπερίμενε πρῶτον νὰ παρακινήθῃ εἰς τοῦτο ὅπως οἱ βόες γνωρίζουν τὸ τέρμα τοῦ δρόμου των, ἀλλὰ ἴστανται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν προσμένοντες τὸ κεντρὶ τοῦ ζευγολάτου.

— Ἔτσι; τὸν ἠρώτησα.

— Ναι, ἀπήντησεν εὐθὺς καὶ ἐξηκολούθησε.

«Καὶ τώρα ἀκόμη δὲν ἔχασε τὴν ἐλπίδα καὶ πηγαίνει συχνὰ 'ς τὸ κάστρο μὲ σκοπὸ νὰ πάρῃ τὴν κόρη της. Καὶ πηγαίνει πάντα μὲ χαραὶς καὶ μὲ γέλοια, μὲ τραγούδια καὶ παιγνίδια τόσο γλυκά, ποῦ ὅλος ὁ κόσμος γύρω, ὅλος ὁ κάμπος δὲν σείεται, δὲν ἀναθεύεται, σὰν νὰ εἶνε μεθυμένος θαρρεῖς ἀπὸ τὴ γλύκα. Μὰ σὰν κουρασθῆ ἡ ἄσχημη μάνα χτυπώντας τοὺς τοίχους τοῦ κάστρου, σὰν ματώσουν τὰ δάχτυλά της στῆς πέτρας καὶ βραχνιάσῃ ὁ λάρυγγας της ἀπ' τῆς φωναὶς καὶ τὸ κλάμμα, θυμᾶται καὶ τ' ἄλλα της τὰ παιδιὰ καὶ γυρίζει πίσω 'ς τὸ Σανταμέρι. Μὰ 'ς τὸ γύρισμά της δὲν εἶνε ἡ χαρούμενη μάνα ποῦ πάει νὰ πάρῃ τὸ παιδί της, παρὰ ὠργισμένη Νεράϊδα, σίφουνας δυνατὸς ποῦ 'ς τὸ διάβα του συνεπαίρνει ὅ,τι τυχῇ, δένδρα ξεριζώνει, χτίρια γκρεμίζει, σκέπαις βίχνει, βότσαλα καὶ λιθάρια σαρώνει κί' ἀκούεται 'ς τὸν ἄλλον κόσμον τὸ κλάμμα της...»

... Μωρὲ δὲν τήραξα νὰ μὴ μοῦ πῆρε καὶ ταῖς φτερωταῖς τοῦ μύλου!..»